

ВИСНОВОК

про наукову повизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Лихацького Андрія Васильовича
на тему «Трансформація світоглядної парадигми у процесі формування
штучного інтелекту»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 «Філософія»
в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасна епоха характеризується безпрецедентними темпами технологічних змін, центральне місце серед яких посідає розвиток штучного інтелекту (ШІ). Системи машинного навчання, великі мовні моделі, генеративні алгоритми та автономні агенти вже сьогодні трансформують усі сфери людської діяльності — від медицини та освіти до права, мистецтва та наукового пізнання. Однак вплив ШІ виходить далеко за межі практичних застосувань: він ставить під питання фундаментальні філософські категорії, на яких ґрунтувалася антропоцентрична парадигма епохи модерну, — категорії інтелекту, свідомості, агентності, творчості, відповідальності.

Актуальність дослідження зумовлена кількома взаємопов'язаними факторами. По-перше, розвиток ШІ створює онтологічні виклики: системи на кшталт GPT-4, Midjourney, AlphaGo демонструють властивості, які традиційно вважалися виключно людськими — здатність до навчання, адаптації, генерації нового змісту, прийняття рішень у невизначених ситуаціях. Це проблематизує класичну дихотомію суб'єкт/об'єкт та вимагає переосмислення онтологічного статусу технологічних систем.

По-друге, ШІ породжує епістемологічні труднощі: глибокі нейронні мережі функціонують як «чорні скриньки», внутрішня логіка яких залишається непрозорою навіть для їх творців. Це ставить під сумнів класичні критерії знання, що передбачають прозорість обґрунтування, та вимагає розробки нових герменевтичних практик взаємодії з непрозорими системами.

По-третє, ШІ трансформує структуру людської діяльності та відповідальності: у гібридних системах людина-машина каузальність розподіляється між множиною акторів, що робить неадекватними традиційні моделі індивідуальної моральної відповідальності. Питання «хто винен?» у випадку алгоритмічних рішень, що впливають на людські долі, не має простої відповіді в межах наявних етичних теорій.

По-четверте, ШІ актуалізує аксіологічні питання глобального масштабу: проблеми алгоритмічної упередженості, цифрової нерівності, автоматизації

праці, екзистенційних ризиків потенційного суперінтелекту виходять за межі технічних проблем і торкаються фундаментальних цінностей — справедливості, автономії, людської гідності.

Ці виклики мають не лише теоретичне, а й практичне значення. Україна, яка активно впроваджує цифрові технології (платформа «Дія», ШІ-системи в обороні, освіті, державному управлінні), потребує філософського осмислення цих процесів для формування адекватної регуляторної політики та освітніх стратегій. В умовах війни ШІ-технології набувають особливого значення як інструменти захисту та відновлення, що додатково актуалізує потребу в їх критичному філософському аналізі.

Таким чином, дослідження трансформації світоглядної парадигми під впливом штучного інтелекту є актуальним завданням сучасної філософії, яке має як теоретичне (розвиток філософського категоріального апарату), так і практичне (формування основ для освітньої, правової та технологічної політики) значення.

Проведений моніторинг українських наукових джерел, присвячених окремим аспектам філософського осмислення штучного інтелекту та його впливу на світоглядну парадигму, засвідчив зростаючу увагу наукової спільноти до проблем когнітивної гібридизації, етики ШІ, онтологічного статусу алгоритмічних систем та парадигмальних зсувів у сучасній філософії. Такий науковий інтерес посилюється після швидкого розвитку великих мовних моделей та їх інтеграції в повсякденне життя, що вимагає переосмислення антропоцентричної парадигми.

Загалом, значний внесок у розроблення досліджуваної тематики здійснили такі вчені, як: Андрос Є.І., Бічко І.В., Воронкова В.Г., Дзьобань О.П., Кивлюк О.П., Кремень В.Г., Крилова С.А., Мелков Ю.О., Розова Т.В., Синиця А.С., Сохань Л.В., Табачковський В.Г., Хамітов Н.В., Шинкарук В.І.

Наукові праці зазначених авторів охоплюють теоретичні засади філософії світогляду, культури, антропології та технології, які слугують основою для осмислення впливу штучного інтелекту на людську ідентичність, етику, когнітивні процеси, а також онтологічні, епістемологічні, аксіологічні та праксеологічні виміри трансформації світоглядної парадигми в сучасних умовах.

Незважаючи на наявність ґрунтовних теоретико-методологічних напрацювань, сучасні виклики — швидкий розвиток ШІ, цифрова трансформація суспільства, воєнні реалії в Україні — зумовлюють необхідність подальших комплексних досліджень, що інтегрують новітні підходи до філософського аналізу ШІ з урахуванням специфіки його впливу на світоглядну парадигму. Зазначене обумовлює актуальність теми дисертації, формує її

цілісну методологічну основу, визначає її мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну та прикладне значення.

2. Мета дисертаційного дослідження

Метою дисертаційного дослідження є комплексний філософський аналіз трансформації світоглядної парадигми під впливом штучного інтелекту та розробка оригінального концептуального апарату для осмислення цієї трансформації. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати концептуальні основи поняття «світоглядна парадигма» та механізми парадигмальних трансформацій в історії філософії;
- дослідити історичну динаміку зміни світоглядних парадигм від античності до сучасності та виявити закономірності парадигмальних зсувів;
- визначити специфіку сучасної світоглядної парадигми в контексті глобалізації, інформаційних технологій та постмодерної критики метанаративів;
- здійснити філософський аналіз феномену штучного інтелекту, визначити його онтологічний статус, надати класифікацію та описати історичний розвиток;
- дослідити вплив ШІ на розуміння людської природи, ідентичності та когнітивних процесів;
- проаналізувати етичні та аксіологічні виклики, пов'язані з розвитком ШІ-систем;
- розробити концепцію герменевтики непрозорості як нової епістемологічної практики взаємодії з алгоритмічними системами;
- обґрунтувати концепцію алгоритмічної субстанційності для визначення онтологічного статусу ШІ;
- удосконалити модель розподіленої агентності для аналізу гібридних систем людина-ШІ;
- визначити практичні імплікації трансформації світоглядної парадигми для сфер освіти, права, медицини та публічного управління.

Об'єктом дослідження є світоглядна парадигма як система фундаментальних уявлень про реальність, пізнання, цінності та діяльність.

Предметом дослідження є трансформація світоглядної парадигми під впливом розвитку штучного інтелекту в онтологічному, епістемологічному, аксіологічному та праксеологічному вимірах.

3. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, науковими напрямами Університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка». У межах цієї роботи автор опрацьовував концептуальні підходи до філософського аналізу впливу штучного інтелекту на трансформацію світоглядних установок сучасності.

4. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертація є самостійною науковою працею автора. Основні розробки, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, практичне значення, здійснені дисертантом особисто. У дисертації не використовуються ідеї та розробки, що належать іншим авторам. Основні положення та результати дисертації, які виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. Усі наукові публікації за темою дисертації є одноосібними.

5. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Достовірність результатів, одержаних здобувачем Лихацьким А.В., забезпечується широкою джерельною базою, що включає значну кількість наукових публікацій (у тому числі іноземними мовами), аналітичних документів та емпіричних даних. Цінність дисертаційної роботи полягає у використанні міждисциплінарного інноваційного підходу до вивчення трансформації світоглядної парадигми під впливом ІІІ. Застосовано поєднання теоретико-методологічного аналізу, компаративного досвіду та емпіричних узагальнень щодо модернізації філософського осмислення технологічних змін. Особлива увага зосереджена на таких ключових напрямках: онтологічна неоднозначність ІІІ, епістемічна непрозорість, дифузія відповідальності, емерджентна креативність, когнітивна гібридизація та формування екзокортексу.

Об'єкт та предмет дослідження обумовили *теоретико-методологічні засади* дисертаційної роботи, яка базується:

- на принципах сполучення історичного та логічного рівнів пізнання, єдності онтологічного, гносеологічного, аксіологічного та антропологічного аспектів аналізу;
- концептуальному аналізу — для уточнення та розробки понятійного апарату дослідження;
- критичному аналізу — для виявлення обмежень існуючих підходів та обґрунтування альтернативних концепцій.

Методи дослідження:

- метод історизму — для дослідження динаміки світоглядних парадигм від античності до сучасності та виявлення закономірностей парадигмальних трансформацій;

- компаративний метод — для порівняння різних філософських підходів до визначення ІІІ та зіставлення історичних парадигм;
- феноменологічний метод — для аналізу досвіду взаємодії людини з ІІІ-системами та трансформації когнітивних практик;
- метод герменевтики — для інтерпретації текстів та концептуалізації проблеми непрозорості алгоритмічних систем;
- метод системно-структурного аналізу — для комплексного розгляду взаємозв'язків між онтологічними, епістемологічними, аксіологічними та праксеологічними вимірами трансформації.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концепція наукових революцій Т. Куна, герменевтична традиція (Г.-Г. Гадамер, П. Рікер), феноменологія техніки (М. Гайдеггер, Д. Іде), акторно-мережева теорія (Б. Латур), філософія свідомості (Д. Чалмерс, Д. Деннет), етика ІІІ (Н. Бостром, С. Рассел). Дослідження також спирається на здобутки української філософської традиції, зокрема роботи В.І. Шинкарука, І.В. Бичка, В.Г. Табачковського, В.Г. Кременя, Л.В. Сохань, Є.І. Андроса, Т.В. Розової, Н.В. Хамітова, С.А. Крилової, які розробили концепцію світогляду як форми суспільної самосвідомості та способу духовно-практичного освоєння світу, що є методологічно релевантним для аналізу трансформації світоглядної парадигми. Важливим контекстом є також праці українських дослідників філософії штучного інтелекту та цифрових технологій, зокрема А.С. Синиці, О.П. Дзьобаня, В.Г. Воронкової, Ю.О. Мелкова, О.П. Кивлюка, В.П. Андрущенко, які розробляють філософські аспекти цифрової трансформації, проблеми віртуальності, інформаційного суспільства, Smart-технологій та філософії техніки.

6. Ступінь новизни основних результатів дисертаційної роботи порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному філософському аналізі трансформації світоглядної парадигми під впливом штучного інтелекту та розробці оригінального концептуального апарату для осмислення цієї трансформації. Основні результати, що містять наукову новизну:

Уперше:

- розроблено концепцію герменевтики непрозорості — нової епістемологічної практики взаємодії з алгоритмічними системами, внутрішня логіка яких залишається недоступною для безпосереднього розуміння, що дозволяє переосмислити критерії знання та довіри в умовах технологічної опосередкованості пізнання;

- обґрунтовано концепцію алгоритмічної субстанційності для визначення онтологічного статусу ІІІ-систем як квазі-агентів, що володіють каузальною ефективністю без феноменальної свідомості, та не редукуються ні до простих інструментів, ні до повноцінних суб'єктів.

Удосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до аналізу світоглядних парадигм через інтеграцію куніанського розуміння наукових революцій з філософською традицією аналізу *Weltanschauung*;
- модель розподіленої агентності для аналізу гібридних систем людина-ІІІ шляхом застосування акторно-мережевої теорії Б. Латура та концепції градуальної моральної агентності Л. Флориді до контексту людсько-машинної взаємодії;
- філософське визначення штучного інтелекту як технологічно реалізованої системи обробки інформації, здатної до адаптивної трансформації вхідних даних через процеси навчання та узагальнення;
- аналіз етичних викликів ІІІ через призму розподіленої відповідальності, алгоритмічної справедливості та проблеми узгодження цінностей.

Набули подальшого розвитку:

- уявлення про сучасну світоглядну парадигму як «парадигму-в-кризі», що характеризується одночасним руйнуванням модерних метанаративів, відсутністю нової цілісної системи та множинністю конкуруючих локальних наративів;
- концептуалізація когнітивної гібридизації як формування екзокортексу — зовнішніх когнітивних структур, що розширюють людські пізнавальні можливості через інтеграцію з ІІІ-системами;
- аналіз українського контексту впровадження ІІІ-технологій з урахуванням специфіки воєнного часу та завдань відновлення.

7. Наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені та обґрунтовані положення дисертації, сформульовані висновки й науково-практичні рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень у галузі філософії технології, зокрема для аналізу й удосконалення концептуального апарату осмислення ІІІ, когнітивної гібридизації та етичних викликів цифрової трансформації;
- у правотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку ІІІ, етики алгоритмів, розподілу відповідальності, а також під час розроблення та

прийняття державних стратегій цифрової трансформації відповідно до міжнародних стандартів;

- у практичній діяльності – як методичні рекомендації для фахівців у сферах освіти, права, медицини та публічного управління з метою підвищення ефективності взаємодії з ІІТ-системами, реалізації етичних заходів, впровадження герменевтики непрозорості, а також у процесі вдосконалення процедур гібридної когніції;
- у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Філософія технологій», «Етика штучного інтелекту», «Філософія свідомості», підготовки підручників, навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, науково-практичних коментарів, а також для виконання курсових, дипломних та дисертаційних робіт студентами, аспірантами й докторантами.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується результатами практичного впровадження розробок, що наведені в офіційних актах використання із позитивним ефектом. Теоретичні положення та прикладні рекомендації дисертації були використані:

– Кафедрою культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» – результати дисертаційного дослідження Лихацького А.В. застосовано у процесі впровадження елементів філософського аналізу ІІТ до внутрішньої організації навчального процесу, зокрема щодо удосконалення процедур алгоритмічної грамотності, оптимізації освітньої політики та використання цифрових інструментів у філософських дослідженнях.

– У сфері освітньої діяльності, що координується Міністерством освіти і науки України – окремі висновки дисертаційного дослідження стали підґрунтям для розробки аналітичних матеріалів з питань модернізації філософської освіти, зокрема щодо посилення когнітивної гібридизації, впровадження герменевтики непрозорості, індикаторів етичної взаємодії з ІІТ та моделей інтеграції технологій у гуманітарні науки.

– Центром цифрової трансформації Національного університету «Одеська політехніка» – положення дисертації використано при підготовці програм для підвищення кваліфікації викладачів, особливо в частині розвитку компетентностей, розподіленої агентності, алгоритмічної субстанційності, етичного лідерства та інституційної відкритості у межах концепції філософії ІІТ.

Отримані в межах дисертації результати стали також підґрунтям для оновлення змісту навчальних програм у сфері філософії, зокрема дисциплін,

пов'язаних із філософією технології, етикою ІІІ та онтологією цифрової епохи. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальших теоретичних напрацювань у напрямі осмислення ІІІ та вдосконалення його впливу на світоглядну парадигму в контексті демократичного врядування.

8. Повнота опублікування результатів дисертаційного дослідження та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих у співавторстві та зарахованих за темою дисертації

Результати, отримані здобувачем Лихацьким А.В. у процесі виконання дисертаційного дослідження, у повній мірі відображені у його наукових публікаціях. Основні теоретичні положення та прикладні рекомендації викладено у 10 публікаціях, з яких 4 – у фахових наукових виданнях України, включених до наукометричних баз даних, а також у тезах доповідей, представлених на шести науково-практичних конференціях. Усі публікації виконано одноосібно, що підтверджує його особистий внесок у розробку теми дисертаційного дослідження.

Список публікацій здобувача

1. Lykhatskyi, A. (2024). The Convergence Of Artificial Intelligence And Human Identity In Contemporary Philosophical Discourse. *Культурологічний альманах*, (1), 206–212. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.1.25>
2. Lykhatskyi, A. (2025). From manipulation to expression: The philosophical shift to natural language interfaces. *Humanities Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy*, 13(2), 88–102. <https://doi.org/10.31548/hspedagog/2.2025.88>
3. Lykhatskyi, A. (2025). Cognitive horizons of humanity: Ethical challenges of superintelligent AI in the global context of rights and justice. *Philosophy, Economics and Law Review*, 5(1), 35–49. <https://doi.org/10.63341/2786-491X-2025-1-35>
4. Lykhatskyi, A. (2025). Hybrid epistemology: Emergent knowledge forms in the age of human-AI cognitive integration. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University Series Philosophy Philosophies of Law Political Science Sociology*, 3(66). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.66.337968>

9. Апробація результатів дисертаційної роботи

1. Lykhatskyi, A. (2023). Simulation and modelling in philosophy: AI's role in exploring ethical dilemmas. *Proceedings of the 1st International Scientific and*

Practical Internet Conference «Achievements of 21st Century Scientific Community», September 14–15, 2023, Dnipro, Ukraine, pp. 14–15.

2. Lykhatskyi, A. (2023). Embracing AI in education: A tool for transformation and inclusion. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference «Education via Distance Learning and other Pedagogical Challenges», September 21–22, 2023, Dnipro, Ukraine, pp. 25–26.
3. Lykhatskyi, A. (2024). Artificial intelligence and creativity: A new understanding of authorship. Proceedings of the XVII International Scientific and Practical Conference «Information education and professional communicative technologies of the 21st century», September 11–13, 2024, Odesa, Ukraine.
4. Lykhatskyi, A. (2024). Moral responsibility and AI: Who's accountable for decentralized systems' decisions? Proceedings of International scientific and practical conference «Current issues of science, education and society in modern conditions», September 12, 2024, Tampere, Finland.
5. Lykhatskyi, A. (2024). AI and Free Will: The Problem of Determinism in a World of Decentralized AI. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference «Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development», pp. 9–10, December 18–19, 2024, Dnipro, Ukraine.
6. Lykhatskyi, A. (2025). Beyond The Black Box: Toward AI Hermeneutics For The Machinic Unknown. Proceedings of the XVIII International Scientific and Practical Internet Conference «Information education and professional communicative technologies of the 21st century», September 10–12, 2025, Odesa, Ukraine.

10. Відповідність дисертаційної роботи вимогам, що передбачено пунктами 6 і 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»

Представлена здобувачем Лихацьким А.В. дисертаційна робота містить нові, науково обґрунтовані результати дослідження, що стосуються трансформації світоглядної парадигми під впливом штучного інтелекту. Ці результати мають істотне значення для науки філософії, а також для практики освітньої, правової та технологічної діяльності в Україні, зокрема в умовах цифрової трансформації та воєнних викликів.

Дисертація виконана державною мовою.

Структура, логіка викладу матеріалу, стиль і оформлення повністю відповідають вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового

ступеня доктора філософії. Робота складається з трьох розділів, об'єднаних у дев'ять підрозділів.

Дисертацію представлено до захисту у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

У цілому, дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, що відповідає спеціальності 033 «Філософія».

За своєю актуальністю, науковою новизною, теоретичною і методологічною глибиною, практичним значенням, обґрунтованістю отриманих результатів та рівнем оформлення, робота відповідає вимогам, встановленим Міністерством освіти і науки України, зокрема пунктам 6 і 7 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Автор роботи — Лихацький Андрій Васильович — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033 «Філософія».

Головуючий на засіданні:

Завідувач кафедри культурології
та філософії культури
Національного університету
«Одеська політехніка»

д.філос.н., професор

Т.В. Розова